

**ГЕНДЕРНИЙ АУДИТ ДОСТУПНОСТІ АРХІТЕКТУРНО-
ПЛАНУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ ВОКЗАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ
(на прикладі вокзалу «Харків-Пасажирський»)**

Харьковський О. А.

Наук. керівн.: канд. техн. наук, доц. **Фесенко Т. Г.**

Луганський національний аграрний університет, м. Харків

Вокзал є певними «воротами» міста і найбільш відвідуваним його об'єктом. Тому дуже важливо, щоб вокзальні комплекси були зручними і доступними для усіх користувачів, незалежно від статі, раси, фізичних можливостей, рівня добробуту і т. ін. Про це свідчать очікувані результати реалізації Державної програми реформування залізничного транспорту: *«зробити доступними рухомий склад та об'єкти залізничного транспорту для осіб з інвалідністю з ураженням органів зору, слуху, опорно-рухового апарату та інших маломобільних груп населення»* [1].

Питанням архітектурно-просторової доступності в архітектурі та містобудівництві присвячено низка науково-практичних публікацій [3-15]. Проблематика доступності вокзальних залізничних комплексів стає спеціальним фокусом у дослідженнях [14-15]. Автори роботи [14], аналізуючи досвід Корейської залізниці, пропонують критерії універсального проектування міського залізничного вокзалу і вбачають необхідним в подальшому розробляти окремі стратегії та національні стандарти з універсального дизайну вокзалів. Дослідники [15] піднімають питання моніторингу проектів організації доступності будівель і споруд вокзалів української залізниці.

В Україні особи з інвалідністю, батьки з малолітніми дітьми, люди похилого віку часто перебувають у стані «соціального гетто», зокрема, через «бар'єрність» архітектурно-планувальних рішень міської інфраструктури. Облаштування «доступного вокзального комплексу» є значимим індикатором рівня мобільності пасажирів різних гендерних груп (гендер+). Саме тому метою даного дослідження є розробка «гендерно-

чутливих» рішень для моніторингу проектів організації доступності будівель і споруд вокзалів.

Для організації вокзального комплексу і терміналів, доступних для маломобільних груп, слід керуватись відповідними державними будівельними нормами [16-17]. Залежно від умов обслуговування пасажирів, взаємного розташування і місцевих умов вокзали поділяються на різні типи: «роздільний», «частково роздільний», «загальний» [16, п. 4.1.11]; «бічний (береговий)», «острівний», «тупиковий», «русловий (надколійний або підколійний)», «комбінований» [16, п. 4.1.12]; «однорівневий», «дворівневий знижений», «дворівневий підвищений», «багаторівневий» [16, п. 4.1.13]. Під час проектування вокзальних комплексів необхідно передбачати забезпечення безпечного та зручного переміщення пасажирів, у тому числі маломобільних груп [17] за мінімальний час (на відправлення або прибуття пасажирів) у всіх елементах вокзалу [17, п. 4.1.2]:

- пасажирській будівлі (будівлю вокзалу) і павільйони;
- пасажирській платформі (з навісами або без них);
- переходах через залізничні колії (вокзальні переходи) на одному або на різних рівнях;
- малих архітектурних формах та візуальній інформації.

Публічне акціонерне товариство «Українська залізниця» (ПАТ «Укрзалізниця») – національний перевізник вантажів та пасажирів, метою діяльності якого є *задоволення потреб у безпечних та якісних залізничних перевезеннях, забезпечення ефективного функціонування та розвитку залізничного транспорту, створення умов для підвищення конкурентоспроможності галузі тощо*, здійснює майже 50% пасажирських перевезень [18]. На сайті ПАТ «Укрзалізниця» представлена інформація про наявність («+») або відсутність («–») доступності об'єктів та послуг, які надаються маломобільним пасажиром [19], зокрема:

- кімнат для відпочинку;
- зали очікування для інвалідів;
- квиткових кас;

- кнопки (або пристрою) виклику касира та чергового по вокзалу;
- гігієнічних кімнат;
- ліфтів для користування маломобільних пасажирів;
- пересувних установок для посадки/висадки, інвалідних візків;
- пандусів і спусків;
- парковочних місць для автомобілів, які перевозять маломобільних пасажирів.

За цими параметрами доступність вокзального комплексу «Харків-Пасажирський» оцінена на достатньо високому рівні (табл. 1). Проте виправлення «недоліків» ніяк не відображено у «планових заходах» [20].

Таблиця 1 – Оцінка доступності залізничних вокзалів у
містах-мільйонниках України [24]

Наявність об'єктів та послуг, які надаються маломобільним пасажиром	Головні залізничні вокзали міст-мільйонників України				
	Київ	Харків	Одеса	Дніпро	Львів
Кімнати для відпочинку	–	–	–	+	+
Зали очікування для інвалідів	+	+	+	+	–
Квиткові каси	+	+	+	+	+
Кнопки (або пристрої) виклику касира та чергового по вокзалу	+	–	+	+	–
Гігієнічні кімнати	+	+	+	+	+
Ліфти для користування маломобільних пасажирів	+	+	–	–	+
Пересувні установки для посадки/висадки, інвалідних візків	+	+	+	+	+
Пандуси і спуски	+	+	+	+	+
Парковочні місця для автомобілів, які перевозять маломобільних пасажирів	+	+	+	+	+

В рамках наукової роботи розроблена «Матриця оцінки доступності вокзального комплексу», що стала науково-практичним розвитком кращих світових методик універсального дизайну. «Матриця оцінки доступності вокзального комплексу» є діагностичним інструментом, що розроблено для надання допомоги ПАТ «Укрзалізниця» і муніципалітетам у реалізації і просуванні принципів доступності. Це також дозволить встановити

базовий рівень доступності вокзального комплексу, визначити області/сфери і можливості для підвищення якості обслуговування пасажирів різного ступеня мобільності.

Висновки. У результаті проведених досліджень:

1) виявлено, що ДБН регламентовано проектування необхідних елементів вокзалу, а також забезпечення безпечного та зручного переміщення пасажирів, зокрема для маломобільних пасажирів. При цьому керівним принципом проектування слід вважати відсутність бар'єрних місць на шляху пересування пасажирів цієї рупии від привокзальної площі до пасажирських вагонів та у зворотному напрямку;

2) проаналізовано підходи ПАТ «Укрзалізниця» щодо організації безбар'єрності для маломобільних груп пасажирів, в яких акцент зроблено лише на особах з інвалідністю (візочниках);

3) розроблено «матрицю оцінки доступності вокзального комплексу» з параметрами: «безпроблемне пересування по прилеглій території»; «зона паркування автомобілів»; «входи/виходи, двері»; «сходи і пандуси»; «коридори (переходи до платформ)»; «туалети і душові кабінки»; «каси, камери схову, таксофони, банкомати»; «позначення (піктограми)»;

4) проведено аудит архітектурно-просторової доступності вокзального комплексу «Харків-Пасажирський». Виявлено «слабкі місця» щодо доступності для усіх маломобільних груп пасажирів.

У підсумку, для ефективної реалізації Державної програми реформування залізничного транспорту необхідно здійснювати на користь універсальних архітектурно-просторових рішень, спрямованих на зменшення бар'єрів для подорожей (мобільності) не тільки для осіб з інвалідністю (візочників), а й інших маломобільних груп пасажирів гендер+.

Література

1. Державна цільова програма реформування залізничного транспорту на 2010-2019 роки, затверджена Постановою КМУ від 16 грудня 2009 року № 1390 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1390-2009-%D0%BF>.

2. Азін В. О. Доступність та універсальний дизайн / О.В. Азін, Л.Ю. Байда, Я.В. Грибальський, О.В. Красюкова-Еннс : навч.-метод. посіб./ за заг. ред. Байди Л.Ю., Красюкової-Еннс О.В. – Київ, 2013. – 128 с.
3. Fesenko T. The safe city: developing of GIS tools for gender-oriented monitoring (on the example Kharkiv city, Ukraine) / T. Fesenko, G. Fesenko, N. Bibik // Eastern-European Journal of Interiorise Technologies. – 2017. – № 3/2(87). – Р. 25–33. doi: 10.15587/1729-4061.2017.103054.
4. Фесенко Г. Гендерний аудит як практика сталогорозвиткуміст [Текст] / Г. Фесенко // Гендерна політикаміст: історія та сучасність. Вип. 4 / матер. III міжн. наук.-практ. конф., Харків, 23 – 25 жовтня 2013 р. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. – С. 234–237.
5. Фесенко Т. Г. Клієнтоцентризм в управлінні комунікаціями проектів (на прикладі житловогобудівництва) / Т. Г. Фесенко, Д. М. Мінаєв // Восточно-европейский журнал передовых технологий. – 2014. – № 5/3(71). – С. 4–10. doi: 10.15587 / 1729-4061.2014.28032.
6. Фесенко Т. Г. Интеграция интересов бенефициаров жилищного строительства в систему ценностей проекта / Т. Г. Фесенко, Д. М. Минаев // Управління розвитком складних систем. – 2015. – № 21. – С. 81–86.
7. Бібік Н. В. «Гендерні окуляри» для урбаністів / Н. В. Бібік, Г. Г. Фесенко, Т. Г. Фесенко // Гендер. Екологія. Здоров'я: матер. IV міжн. наук.-практ. конф, Харків, 21-22 квітня 2015 р. – Харків: ХНМУ, 2015 – С. 41–42.
8. Fesenko T. G. Gender mainstreamingas a knowledge component of urban project management / T. G. Fesenko // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Збірник наукових праць. Серія : Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. – Харків : НТУ «ХПІ». – 2017. – № 3 (1225). – С. 21–29. doi: 10.20998 / 2413-3000.2017.1225.4.
9. Фесенко Т. Г. Імплементация гендерних підходів у муніципальні програми розвитку житлово-комунального господарства / Т.Г. Фесенко, Д. М. Мінаєв, О.В. Беяцький, І.С. Усачов // Гендерна політика міст: історія і сучасність : матер. III міжн. наук.-практ. конф, Харків, 23-25 жовтня 2013 р.. Вип. 4. – Х.: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. – С. 238 – 240.

10. Безперешкодний доступ осіб з інвалідністю до об'єктів соціальної, транспортної інфраструктури та зв'язку. Національна доповідь. – Київ. – 2012. – 51 с. – Ст. 446. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80>.
11. Фесенко Т. Г. Формирование ценности девелоперских проектов жилой недвижимости (на примере инклюзии спортивно-игровых комплексов) / Т. Г. Фесенко, Пань Чжен, Фен Ху // Сталий розвиток міст. Управління проектами і програмами міського та регіонального розвитку : матер. X міжн. наук.-практ. конф. – Х.: ХНУМГ, 2014. – С. 68–70.
12. Аннабаєв Е.Д. «Гендер та інвалідність» як контекст архітектурно-планувального моніторингу дитячих майданчиків / Е. Д. Аннабаєв, М. Ю. Розсильний, Т. Г. Фесенко // Гендерна політика очима української молоді: матеріали підсумкової конференції X Регіонального конкурсу молодих вчених, Харків, 30 листопада 2016 р. / [за заг. ред.: Н.В. Бібік, Г.Г. Фесенко] . – Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2016. – С. 271–277.
13. Фесенко Т. Г. Моніторинг проектів дитячих ігрових майданчиків із врахуванням принципу доступності / Т. Г. Фесенко, Г. Г. Фесенко // Управління проектами: інновації, нелінійність, синергетика: матер. IV міжн. наук.-практ. конф магістрантів, аспірантів та науковців. – Одеса: ОДАБА, 2016. – С. 87–89.
14. Kang Byoung-Keun. A Study on Universal Design Critical Factors of the Urban Railway Station] / Kang, Byoung-Keun; Lee, Joo-Hyung; Kim, Sang-Woon; Kang, Tae-Sung; Byun, Seong-Heon // Journal of The Korea Institute of Healthcare. – 2014. – № 20(2). – Р. 27–35. doi: 10.15682/jkiha.2014.20.2.027.
15. Мінаєв Д.М. Моніторинг проектів організації доступності будівель і споруд вокзалів залізниці України / Д. М. Мінаєв, Т. Г. Фесенко, Г.Г. Фесенко // Управління проектами: проектний підхід в сучасному менеджменті : матер. VIII міжн. наук.-практ. конф -практичної конференції фахівців, магістрантів, аспірантів та науковців. – Одеса: ОДАБА. 2017. – С. 51–57.
16. Відомчі будівельні норми України[Текст] / ВБН В.2.3-1-2008. Споруди транспорту. Проектування, будівництво та експлуатація будівель і службово-технічних споруд залізничного транспорту при швидкісному та

високошвидкісному русі поїздів. – Введен. 2009-01-01. Київ: Державна науково-технічна бібліотека України, 2009. –111 с.

17. Державні будівельні норми України / ДБН В.2.2-17:2006. Будинки і споруди. Доступність будинків і споруд для маломобільних груп. – Введен. 2007-05-01. Київ: Мінрегіонбуд України, 2007. – 14 с.

18. Офіційний сайт ПАТ «Українська залізниця» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uz.gov.ua>.

19. Загальна інформація елементів доступності для осіб з обмеженими фізичними можливостями по вокзалах залізниць України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uz.gov.ua/passengers/station_services_and_facilities/osob/.

20. Стан виконання заходів стосовно усунення виявлених недоліків, згідно з проведеним протягом 2015 року аудиту 91 залізничного вокзалу ПАТ «Укрзалізниця» щодо визначення доступності будівель і споруд та надання послуг для маломобільних пасажирів станом на 31.03.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uz.gov.ua/passengers/station_services_and_facilities/osob/.

21. Критерії доступності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://netbaryerov.org.ua/dostup>.